

* * *

Longin T o m a s z e w s k i, *Wileńszczyzna lat wojny i okupacji 1939-1945*, Warszawa 1999, Oficyna Wydawnicza Rytm, ss.763

Po 1989 roku ukazało się wiele publikacji przedstawiających wojenne losy ziem wschodnich II Rzeczypospolitej. Szczególne miejsce wśród nich zajmuje praca Longina Tomaszewskiego, żołnierza Armii Krajowej, poświęcona burzliwym dziejom Wilna i Wileńszczyzny w latach 1939-1945. Autor omawia w niej nie tylko kwestie dotyczące polskiej konspiracji niepodległościowej, ale również życie codzienne wilnian, postępowanie kolejnych okupantów, sytuację społeczno-polityczną i stosunki narodowościowe na ziemi wileńskiej.

Napisanie rzetelnej pracy przedstawiającej Wileńszczyznę w latach wojny i okupacji mogło nastąpić dopiero po upadku totalitarnego systemu sowieckiego. Dotarcie do wielu nieznanych dotąd materiałów źródłowych zdeponowanych w archiwach polskich, a przede wszystkim byłego Związku Sowieckiego, i znajdujących się na Litwie i Białorusi, pozwoliło na bardziej wszechstronną analizę działalności Okręgu Wileńskiego ZWZ-AK. W archiwach tych znajdują się meldunki NKWD-NKGB, niemieckiego aparatu bezpieczeństwa i litewskiej policji. W konfrontacji z dokumentami polskimi pozwalają one na obiektywną ocenę wydarzeń, jakie miały miejsce na Wileńszczyźnie podczas II wojny światowej.

We wstępie Autor słusznie napisał, iż fakty przedstawia bez niedomówień i przemilczeń „*nawet jeśli nie zawsze mogły być one powodem do dumy i satysfakcji dla polskich przywódców i działaczy. Nie chcę bowiem przyczynić się do tworzenia wokół Okręgu Wileńskiego Armii Krajowej upiękzonej legendy, ponieważ zajmuje on i bez zbędnej koloryzacji należną mu, ważną pozycję w dziejach Polskiego Państwa Podziemnego. Wystarczy więc mówić o nim tylko pełną prawdę*” (s. 8).

Potrzeba napisania obiektywnej pracy dotyczącej działalności konspiracyjnej Okręgu Wileńskiego ZWZ-AK wypływa z faktu, iż nadal są podejmowane próby oczerniania i ukazywania w fałszywym świetle polskiego podziemia na Kresach Północno-Wschodnich. Przedstawienie pełnego obrazu Wileńszczyzny lat wojny i okupacji, w tym losów żołnierzy Armii Krajowej, ponoszonych przez nich strat w walkach z okupantem sowieckim i niemieckim, a także z ich kolaborantami, ma ogromne znaczenie społeczne, a przede wszystkim moralne.

Recenzowana praca składa się ze wstępu, pięciu części podzielonych na rozdziały, czterech aneksów (zawierających m.in. dokumenty uzupełniające, kalendarium większych akcji bojowych i dywersyjnych AK na Wileńszczyźnie i biogra-